

Олег Сербін,

зав. відділу НБУВ, канд. іст. наук

«Таблиця відповідності скорочених варіантів УДК і ББК» як приклад консолідації різноструктурних класифікаційних систем

У статті розглянуто «Таблицю відповідності скорочених варіантів УДК і ББК», що позиціонується як механізм систематизації бібліографічної інформації шляхом співвідношення індексів двох різних класифікаційних систем: Універсальної десятикової класифікації та Бібліотечно-бібліографічної класифікації. Обґрунтовано способи оптимізації (вдосконалення) структури, запропоновано нові підходи до формування даних «Таблиць відповідності скорочених варіантів УДК і ББК».

К л ю ч о в і с л о в а: УДК, ББК, відповідність, аналогічність, класифікація, індекс.

The publication is considered «Table of concordance and reduced options for the UDC and LBC», positioned as a mechanism for organizing bibliographic information by relative indexes of two different classification systems: Universal Decimal Classification and Library-bibliographical classification. Theoretically justified and proposes ways to optimize and improve the structure «Table of concordance and reduced options for the UDC and LBC».

K e y w o r d s: UDC, LBC, correspondence, similarity, classification, index.

Кожна класифікаційна схема по-своєму неповторна. Серед розмаїття відомих на сьогодні класифікаційних механізмів організації інформації можна виокремити суто галузеві та універсальні, з різною структурою, типологічними ознаками [7, с. 47]. Усвідомлюючи значення класифікування як процесу, потрібно з відповідною компетентністю сприймати зміст цього процесу. Адже класифікація як осередок підходів та методів упорядкування інформації є, на наше глибоке переконання, не просто збиранням індексів з відповідних наук, явищ, предметів, а збірником, кумулятором понять, які відповідним чином заіндексовані.

На перший погляд, тотожні речі зовсім по-різному передають зміст того, що покладено в їх основу. Називаючи, чи точніше шукаючи, певні риси однотипності, можна помилково доводити їх тотожність і цим самим вказувати на відповідність одного іншому, забуваючи при цьому, що тотожність тотожному народжує атотожність. Тому в підходах до пошуку відповідності потрібно не ототожнювати класи, розділи, а порівнювати поняття, які вони виражають. Іншими словами, не можна порівнювати форму, потрібно порівнювати зміст.

Універсальна десяткова класифікація (УДК) [11] і Бібліотечно-бібліографічна класифікація (ББК) [1] – класифікаційні системи, що відрізняються одна від одної у питаннях представлення інформації в них як структурно, так і методологічно. Тому спроби віднайти шляхи гармонізації цих двох

класифікаційних систем повинні бути націлені, насамперед, на представлення співвідносності понять з відповідними їм індексами.

«Таблиця відповідності скорочених варіантів УДК і ББК» (далі Таблиця), розроблена Державною науковою установою «Книжкова палата України імені І. Федорова», своєю появою тільки акцентує увагу спеціалістів на потребі представлення індексів у певній відповідності.

Спочатку розглянемо наявність «відповідності» щодо «відповідності» поставленому завданню. На нашу думку, говорити про повну відповідність у даному разі доволі важко. Зі змісту Таблиці зрозуміло, що її упорядники та автори орієнтуються, насамперед, на змістовність понять, що властиві, себто наявні, УДК та ББК. І це цілком виправдано. Ми ж у своїй статті ставимо завдання проаналізувати дві складові такої відповідності. Перша – це відповідність індексів за змістом. Друга – це відповідність індексів за змістовністю.

У першому випадку ми не будемо розмінюватись на «лікбез» стосовно нотаційного аспекту індексу як такого. У даному випадку це абсолютно не потрібно з огляду на розуміння фахівцями доступності, аксіом щодо понятійного апарату утворення індексу як такого. Поглянемо на це питання під кутом зору дослідження складу індексу – змістової його характеристики. Здавалося б все зрозуміло з утворенням певного індексу: комбінація знаків нотації виражає значення рубрики. Однак, все виглядає зовсім по-іншому, якщо зосередити увагу на «відповідності» двох різних індексів з «од-

наковим» понятійним підґрунтям. Справа в тому, що в понятійному плані прямої відповідності не існує. Є щось синонімічно-орієнтоване на відповідність, тобто схоже або подібне. Адже говорячи про відповідність, ми розуміємо співвідношення між чим-небудь, що виражає узгодженість, рівність у якому-небудь порівнянні. У випадку з порівнянням змісту індексу такої узгодженості та рівності немає.

У другому випадку йдеться вже не просто про склад, а про змістовну навантаженість індексу. Саме порівнюючи змістовність, тобто понятійну складову рубрики, можна спостерігати певну аналогічність між структурними одиницями двох різних класифікаційних систем. Більше того, навіть при формулюванні рубрик потрібно використовувати і формулювання УДК, і формулювання ББК, або ж формулювати нову семантику рубрик. Об'єктивність останньої може бути досягнута тільки у разі роботи над подібними таблицями спеціалістами-розробниками тих класифікацій, «відповідність» яких планується забезпечити. Якщо взяти за основу форму викладення матеріалу, запропоновану у Таблиці, то матимемо три стовпчики. Два з них з відповідними індексами і один спільний для попередніх двох з «Описом» (якщо дотримуватись оригіналу). Але ж брати за основу формулювання тільки однієї класифікаційної системи не завжди виправдано, з огляду на кінцеву невідповідність семантики даних формулювань.

Вищенаведені твердження підтверджуються ще й тим фактом, що деякі поняття представлені порівнянням одного індексу УДК та декількох ББК. Наприклад, у Таблиці наведено [10, с. 6] таку відповідність:

		76.02;	
УДК 050	ББК	94;	Серіальні видання. Періодика,
		95	
де:			
УДК	050	– «Серіальні видання. Періодика»;	
	76.02	– «Периодическая печать»	
ББК	94	– «Серии. Сборники»	
	95	– «Журналы»	

Таким чином, з вищенаведеного видно наскільки невідповідним є відношення одного індексу УДК до одразу трьох індексів ББК. І суть тут навіть не в кількості, а у визначенні відповідності одне одному. Адже вищенаведені індекси ББК – 76.02, 94, 95 – представляють поняття, які є спорідненими, а не відповідними. Якби вони були напряму відповідними одне одному, то збиралися б під одним спільним «знаменником». Тобто поняття, що стоять за даними індексами, можна було б згрупувати під одним спільним,

відповідним. Тому, якщо дані індекси ББК не є відповідними (а тільки споріднені) один одному, то й індекс УДК 050, відповідний, приміром, індексу ББК 94, не може бути відповідним індексу ББК 76.02, адже індекс ББК 94 не є відповідним індексу ББК 76.02. Більше того, відштовхуючись від логіки представлення індексів «відповідності», а саме, намагаючись розкрити широкоаспектно індекс УДК, можна було б навести і ще один індекс ББК, – «76.029 Распространение периодической печати». Звичайно, що за структурою класифікації індекс 76.029 є підрядним індексу 76.02, отже більший за значенням індекс включає в себе менший. Але, коли стоїть завдання показати відповідність, то не потрібно забувати, що за основу береться змістовна складова рубрики. Тому індекс 76.029 у даному випадку самодостатній, незалежно від «старшого» індексу 76.02. Приміром, потрібно визначити «відповідний» індекс ББК для індексу УДК 316.774 «Засоби передавання інформації. Канали. Засоби інформації». Вірогідно-відповідним тут може бути індекс ББК 76.0 «Средства массовой информации (СМИ)». Однак, відомо, що підрядним індексу ББК 76.0 є індекс 76.006.5 «Реклама в средствах массовой информации». Але як цей індекс може бути повністю відповідним індексу УДК 316.744, якщо висвітлює тільки невеличкий аспект тематичного навантаження представленого в індексі УДК та ще й з комерційним відтінком? Наведений приклад підтверджує невідповідність представлення завдань і функцій «відповідності» щодо індексів двох різно-структурних класифікаційних систем, які в нинішніх реаліях стану процесів класифікування необхідно використовувати у унісон.

Це питання не раз розглядалося і досліджувалося вченими як вітчизняними, так і зарубіжними [2, с. 42; 4, с. 123]. Враховуючи особливості організації класифікаційних механізмів, їх форму, зміст, структуру, типологічні властивості, необхідно відзначити суто виробничо-практичну необхідність приведення певних класифікацій до спільного знаменника аналогічності. Саме аналогічності, а не відповідності.

Вище ми вже довели, що про відповідність у випадку представлення індексів двох різних за структурою класифікацій не йдеться. Разом з тим варто наголосити, що така ініціатива спеціалістів Книжкової палати України заслуговує на високі позитивні оцінки, оскільки продиктована потребами виробничого характеру. Виникнення такої проблеми – це закономірність. Адже в процесі розвитку знань еволюціонує структура та відбувається наповнення механізмів організації інформації, класифікаційних систем. Більше того, зіставлення індексів різних кла-

сифікаційних систем вже давно побутує на теренах України. Так, ще у 2004 р. вийшли друком Таблиці територіальних типових поділів [9] Рубрикатора Національної бібліотеки України імені Вернадського [3]. В них, зокрема у підрозділі «Алфавітно-предметний покажчик», представлено в табличній формі перелік територіальних одиниць з відповідними індексами. Наведемо вибірково деякі позиції:

	РНБУВ ¹	УДК ²	ДКД ³	ББК ⁴
Абруцці, обл.	T.1: (47ІТА7-4) T.1: (47ІТА7-4)	T.2: (4ІТА7-4) T.2: (4ІТА7-4)	(450.65)	-45711-45717
Австрія	T.1: (44АВС) T.1: (44АВС)	T.2: (4АВС) T.2: (4АВС)	(436)	-436
Україна	T.1: (45УКР) T.1: (237УКР)	T.2: (4УКР) T.2: (2УКР)	(477)	-477 1

¹ Рубрикатор Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського.

² Universal Decimal Classification: International Medium Edition. English text. FID publication № 571. p. 1. Systematic tables. – [Lnd.]: BSI. – 495 p.

³ Dewey M. Dewey decimal classification and relative index. V. 1 / Devised by M. Dewey. – 20. ed. – Albany, N.Y.: Forest Press, 1989. – 513 p.

⁴ Библиотечно-библиографическая классификация: Табл. для науч. б-к. Вып. 25. Ч. 2. Таблицы территориальных типовых делений. – 3-е изд., испр. и доп. – М., 1985. – 272 с.

Як бачимо, одне поняття представлено низкою аналогічних індексів різних класифікаційних систем. У такій формі легко і доступно можна зорієнтуватися, яке поняття може бути подано в тій чи іншій класифікації, що пропонується.

Таким чином, ми наблизились до ще однієї важливої складової Таблиць, а саме, форми подання матеріалу. Вона не тільки відповідає за енергоємність розташування інформації, а й виконує функцію забезпечення її візуального сприйняття. У даному випадку в Таблиці матеріал викладено доступно, але слід наголосити (про це вже йшлося вище), що сама форма подання не забезпечує відповідність як таку. На нашу думку, було б доцільніше зіставити не просто індекси, а й індекси з відповідними предметними рубриками. Тоді б користувачеві було набагато легше зорієнтуватись у повному значенні кожного з індексів і прийняти адекватне систематизаційне рішення. Крім того, таке подання матеріалу зняло б усі питання та непорозуміння стосовно невідповідності індексів ББК наведеним до них описам. Тому що, наприклад, 63.2 – це аж ніяк не «Нобілітет. Знать. Титул, звання. Дворянство», а, за ББК, це – «Источниковедение. Вспомогательные (специальные) исторические дисциплины». Отже, Таблиця, якою нині послуговуються фахівці (вона наведена першою), потребує змін.

ІНДЕКС УДК	ІНДЕКС ББК	ОПИС
929.9	63.2	Нобілітет. Знать. Титул, звання. Дворянство

На наше переконання, матеріал в ній повинен подаватися по-іншому, а саме:

ІНДЕКС УДК	ІНДЕКС ББК
929.9 – Нобілітет. Знать. Титул, звання. Дворянство	63.2 – Источниковедение. Вспомогательные (специальные) исторические дисциплины

У такій формі одразу стає зрозуміло, як саме індекси співвідносяться один з одним, наскільки вони подібні та аналогічні. Таке подання матеріалу не вуаює суть, а, навпаки, вказує на потребу представлення чи непередставлення індексів як «відповідних» взагалі.

Таким чином, аналітичний огляд Таблиць показав, що подібні порівняльні переліки не просто бажані, а конче потрібні, з огляду на виробничу необхідність. Насамперед це стосується роботи систематизаторів-практиків. І хоча існує багато точок зору щодо організації таких осередків співвідношення індексів різних класифікаційних систем [5; 6; 8; 12; 13], ініціатива спеціалістів Книжкової палати України, на нашу думку, є абсолютно виправданою і зрозумілою. Особливо, якщо враховувати нинішній стан процесів систематизації інформації. Дані Таблиці створені на вимогу часу. Тому найближчим часом потрібно очікувати їх перевидання з урахуванням усіх конструктивних пропозицій. Ми переконані, що це має бути двостовпчикова таблиця під назвою «Таблиця аналогічності скорочених варіантів УДК і ББК», куди повинні входити індекси і рубрики з найостанніших видань відповідних класифікаційних систем.

Список використаних джерел

1. Библиотечно-библиографическая классификация : рабоч. табл. для масс. б-к / сост.: Н. Н. Асеева [и др.]. – М. : Либерия, 1997. – 688 с.
2. Лобузін К. В. Бібліотечні класифікації в сучасних інформаційних сервісах: [монографія] / К. В. Лобузін / НАН України, НБУВ. – К., 2010. – 132 с.
3. Сербін О. Тенденції розвитку класифікаційних інформаційно-пошукових мов в Україні (кінець ХХ – початок ХХІ ст.) / Олег Сербін // Вісник Одеського національного університету / Серія «Бібліотекознавство. Бібліографознавство. Книгознавство». – 2010. – Т. 15, Вип. 21. – С. 208–216.
4. Сербін О. Бібліотечно-бібліографічні класифікації: історична еволюція та сучасні тенденції розвитку: [монографія] / О. Сербін ; НАН України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського ; наук. ред. О. С. Онищенко. – К., 2009. – 139 с.
5. Сербін О. Конгломерат інформаційно-пошукових мов як консолідаційна модель загального механізму

впорядкування та пошуку бібліографічної інформації / Олег Сербін // Бібл. вісн. – 2008. – № 1. – С. 3–10.

6. Сукиасян Э. Р. Классификационная практика в России. Проблемы мнимые и реальные. / Э. Р. Сукиасян // Науч. и техн. б-ки. – 2002. – № 2. – С. 59–64.

7. Сукиасян Э. Р. Классификационные системы в современном мире: проблемы типологии и терминологии / Э. Р. Сукиасян // Науч. и техн. б-ки. – 2000. – № 3. – С. 47–53.

8. Сукиасян Э. Р. Таблицы соответствия классификационных систем. Фантастические гипотезы и реальные предложения терминологии / Э. Р. Сукиасян // Науч. и техн. б-ки. – 2008. – № 8. – С. 36–40.

9. Таблиці територіальних типових поділів / І. І. Багрій, А. Г. Бровкін (кер.), Л. В. Головіна, І. А. Зарічняк (відп. за вип.) ; НАН України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського ; голов. ред. О. С. Онищенко. – К., 2004. – 769 с.

10. Таблица відповідності скорочених варіантів УДК

і ББК : зі змін. та доповн. до УДК станом на 2008 р., ББК – на 1997 р. / [уклад.: М. Й. Ахвердова та ін.] ; Держ. наук. установа «Кн. палата України ім. Івана Федорова». – К. : Кн. палата України, 2010. – 40 с.

11. Універсальна десяткова класифікація (УДК). Основна таблиця : 0/3 Загальний відділ. Філософія. Психологія. Релігія. Суспільні науки : [пер з англ. / підгот.: М. Й. Ахвердова та ін.] ; Держ. наук. установа «Кн. палата України ім. Івана Федорова». – 2-ге вид., виправл. і доповн. – К. : Кн. палата України, 2008. – 383 с.

12. Шерпа Т. А. Гармонізація ієрархічних і предметних класифікацій у електронних бібліотеках / Т. А. Шерпа // Документознавство. Бібліотекознавство. Інформаційна діяльність: Проблеми науки, освіти, практики: зб. матеріалів IV Міжнар. наук.-практ. конф., Київ, 20–22 травня 2008 р. – К., 2008. – С. 149–150.

13. Шрайберг Я. Л. Дьюи в России: объективная необходимость / Я. Л. Шрайберг // Науч. и техн. б-ки. – 1997. – № 2. – С. 113–115.